

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Джерелознавство»

Ступінь освіти	Бакалавр
Освітня програма	Соціальна антропологія
Кількість кредитів ЄКТС	5
Тривалість викладання	4 семестр, (7, 8 чверті)
Заняття:	
Лекції	2 години на тиждень
Практичні заняття	2 години на тиждень
Мова викладання	Українська
Кафедра, що викладає	Історії та політичної теорії

Консультації: за окремим розкладом, погодженим зі здобувачами вищої освіти

Онлайн-консультації: електронна пошта

	Голубчик Ганна Данилівна Посада: доцент кафедри історії та політичної теорії Вчений ступінь: кандидат історичних наук Вчене звання: доцент
	Персональна сторінка: https://ipt.nmu.org.ua/ua/spivr/golubchik.php
	E-mail: Holubchik.H.D@nmu.one Кабінет: 1/63

1. Анотація до курсу

Курс орієнтований на ознайомлення студентів освітньої програми «Соціальна антропологія» з основними засадами історичного джерелознавства.

2. Мета та завдання

Мета дисципліни – формування у здобувачів вищої освіти знання про історичне джерелознавство як спеціальну галузь наукових історичних знань; підготовка здобувачів вищої освіти до самостійного вивчення історичних джерел та застосування сучасних методів джерелознавства у професійній діяльності.

Завдання:

- ознайомити здобувачів вищої освіти з основними джерелознавчими категоріями;
- показати здобувачам вищої освіти специфіку основних різновидів історичних джерел (особливості інформації, яку вони несуть; методологію роботи з ними тощо);
- розвинути у здобувачів вищої освіти навички критичного аналізу письмових джерел.

3. Результати навчання

- знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел;
- вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами;
- розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.

4. Структура курсу

Види та тематика навчальних занять
ЛЕКЦІЇ
1. Джерелознавство як галузь історичної науки
1.1. Предмет, завдання, структура історичного джерелознавства.
1.2. Основні етапи розвитку історичного джерелознавства.
1.3. Джерелознавство в системі історичної науки.
1.4. Джерелознавство історії України
2. Основні джерелознавчі категорії
2.1. Історичне джерело як основна джерелознавча категорія. Джерелознавчі категорії «вірогідність», «репрезентативність», «автентичність», «оригінальність».
2.2. Етапи існування історичного джерела.
2.3. Об'єктивно-суб'єктивна природа джерел.
2.4. Джерельна інформація.
2.5. Джерельна база історичних досліджень.
2.6. Історичний факт як категорія джерелознавства.
2.7. Першоджерело та вторинне джерело.
2.8. Позаджерельне знання.
2.9. Джерельна база, її структура та рівні.
3. Класифікація історичних джерел. Писемні джерела
3.1. Завдання класифікації джерел. Основні схеми і моделі класифікації джерел.
3.2. Особливості класифікації писемних джерел.
3.3. Класифікація джерел з історії України.
3.4. Загальний огляд писемних джерел.
3.5. Літописи.
3.6. Актові та діловодні документи.
3.7. Статистичні джерела. Матеріали соціологічних досліджень.
3.8. Судово-слідчі документи.
3.9. Документи громадських об'єднань та політичних партій.
3.10. Періодична преса як історичне джерело.
3.11. Джерела особового походження.
3.12. Агіографічна, наукова та художня література.
4. Речові джерела
4.1. Загальний огляд речових джерел.

Види та тематика навчальних занять
4.2. Нумізматичні джерела.
4.3. Архітектурні пам'ятки.
4.4. Предмети озброєння.
4.5. Предмети побуту.
5. Зображальні джерела
5.1. Загальний огляд зображальних джерел.
5.2. Графічні книжкові зображення.
5.3. Портретні зображення.
5.4. Жанрові та історичні зображальні джерела.
5.5. Аудіовізуальні джерела.
6. Усні джерела
6.1. Загальний огляд усних джерел.
6.2. Прозові усні джерела.
6.3. Віршовані усні джерела.
6.4. Усні історичні твори.
7. Методика роботи з історичними джерелами
7.1. Методика пошуку джерел, етапи роботи з ними.
7.2. Джерелознавча критика історичних джерел та її основні етапи.
7.3. Методика роботи з масовими джерелами.
8. Предмет і наукова проблематика палеографії. Понятійний апарат палеографії
9.1. Завдання й метод палеографії.
9.2. Неографія, епіграфіка, берестологія, кодикологія.
9.3. Зв'язок палеографії з іншими науками.
9. Історичні типи письма та їх розвиток. Методи комплексного датування та атрибуції пам'яток
10.1. Найдавніші способи фіксації інформації.
10.2. Піктографічне письмо.
10.3. Ідеографічне письмо.
10.4. Фонетичне письмо.
10.5. Алфавітне письмо.
10.6. Письмо в добу цифрових технологій.
10.7. Технічні прийоми читання рукописів.
10.8. Сучасні технічні методики датування рукописів.
10. Палеографія писемних пам'яток XI – XIV ст.
11.1. Кирилиця й глаголиця: час і сфери побутування. Кирилична абетка.
11.2. Найдавніші види кириличного письма і писемні пам'ятки.
11.3. Роль візантійської традиції.
11.4. Ранній і пізній устав.
11.5. Типи скорочень.
11.6. Кириличні цифрові значення та системи літочислення.
11. Палеографія писемних пам'яток XIV – XVI ст.

Види та тематика навчальних занять
12.1. Зміни в структурі писемної культури та писарської практики доби пізнього Середньовіччя.
12.2. Графічний склад півуставного письма та його розвиток.
12.3. Ранній і пізній півустав.
12.4. Зміни в мовному складі писемних пам'яток.
12.5. Формування давньоукраїнської актової мови та писемності.
12.6. Характеристика північноруського і західноруського півустава.
12. Палеографія пам'яток скоропису другої половини XV – XVII ст.
13.1. Графічний склад українського скоропису.
13.2. Типи скорочень.
13.4. Надрядкові літери.
13.5. Класифікації скоропису.
13.6. Графічні особливості писарських шкіл.
13. Палеографія пам'яток скоропису другої половини XVII – XVIII ст.
14.1. Графічний склад класичного скоропису.
14.2. Особливості скорописних шкіл.
14.3. Східні та західні впливи на стилістику письма.
14.4. Розвиток пізнього скоропису.
14. Археографічні методика копіювання, відтворення та публікації рукописних пам'яток XI – XVIII ст.
15.1. Транслітерація текстів
15.2. Типи видань пам'яток.
15.3. Правила публікації джерел наукового і популярного класу.
ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ
1. Історія розвитку українського джерелознавства
1.1. Джерелознавство вітчизняної історії XI – початку XVIII століть.
1.2. Вплив просвітництва на розвиток українського джерелознавства у XVIII – на початку XIX століття.
1.3. Романтизм і розвиток українського джерелознавства в першій половині XIX століття.
1.4. Вплив позитивізму на розвиток українського джерелознавства у другій половині XIX століття.
1.5. Основні тенденції у розвитку вітчизняного джерелознавства у XX – на початку XXI століття.
2. Пам'ятки матеріальної культури як джерело історії України
2.1. Археологічні джерела як основа для вивчення дописемної історії людства.
2.2. Пам'ятки архітектури як джерело вітчизняної історії.
2.3. Нумізматичні джерела.
Некрополі і цвинтарі в системі українського джерелознавства
3. Картографічні джерела з історії України

Види та тематика навчальних занять
3.1. Пам'ятки вітчизняної та зарубіжної картографії у системі вітчизняного джерелознавства.
3.2. Картографічні пам'ятки XVI – XVIII століть як джерело з історії середньовічної та ранньої модерної історії України та окремих її регіонів.
3.3. Карти XIX – XX століть, як джерело для вивчення політичної, економічної та військової історії України.
4. Археографічні джерела історії України
4.1. Публікація історичних джерел як закономірність розвитку історичної науки.
4.2. Дореволюційні документальні видання XIX – початку XX століть
4.3. Публікація історичних документів у радянський час: історія підбору, друк та поширення.
4.4. Документальні видання в сучасній українській історичній науці: стан та перспективи.
5. Методика роботи з писемними джерелами
Опанування методики джерелознавчої критики писемних джерел.
6. Палеографія писемних пам'яток XI – XIV ст.
Аналіз писемних пам'яток XI – XIV ст.
7. Палеографія писемних пам'яток XIV – XVI ст.
Аналіз писемних пам'яток XIV – XVI ст.
8. Палеографія пам'яток скоропису другої половини XV – XVII ст.
Аналіз пам'яток скоропису другої половини XV – XVII ст.
9. Палеографія пам'яток скоропису XVII – XVIII ст.
Аналіз пам'яток скоропису XVII – XVIII ст.

5. Технічне обладнання та/або програмне забезпечення

Активованій акаунт університетської пошти (student.i.p.@nmu.one) на office 365, активований акаунт в Microsoft Teams.

6. Система оцінювання та вимоги

6.1. Навчальні досягнення здобувачів вищої освіти за результатами вивчення курсу оцінюватимуться за шкалою, що наведена нижче:

Рейтингова шкала	Інституційна шкала
90-100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

6.2. Здобувач вищої освіти може отримати підсумкову оцінку з навчальної дисципліни на підставі поточного оцінювання знань за умови, якщо набрана кількість балів за теоретичною та практичною частиною складатиме не менше 60 балів.

Поточна успішність складається з успішності за практичну частину (оцінюється максимально у 60 балів) та за теоретичну частину (оцінюється максимально у 40 балів).

Практична частина включає оцінювання відповідей на практичних заняттях та виконання індивідуальних завдань. Теоретична частина включає оцінювання підсумкової контрольної роботи. Загалом за поточною успішністю здобувач вищої освіти може набрати 100 балів.

6.3. Підсумкове оцінювання (якщо здобувач вищої освіти набрав менше 60 балів та/або прагне поліпшити оцінку). Іспит відбувається у формі письмової роботи за програмою дисципліни.

Максимальна кількість балів за іспит: 100.

6.4. Критерії оцінювання поточного та підсумкового контролю:

100% (від максимальної кількості балів за даний вид роботи) – відповідь правильна, обґрунтована, осмислена, засвідчує вільне володіння матеріалом;

80% (від максимальної кількості балів за даний вид роботи) – відповідь правильна, проте містить окремі несуттєві неточності;

60% (від максимальної кількості балів за даний вид роботи) – відповідь містить суттєві неточності, недостатньо обґрунтована та осмислена;

40% (від максимальної кількості балів за даний вид роботи) – відповідь неповна, містить грубі помилки;

20% (від максимальної кількості балів за даний вид роботи) – відповідь фрагментарна, містить окремі правильні елементи;

0% (від максимальної кількості балів за даний вид роботи) – відповідь відсутня.

7. Політика курсу

7.1. Політика щодо академічної доброчесності

Академічна доброчесність здобувачів вищої освіти є важливою умовою для опанування результатами навчання за дисципліною і отримання задовільної оцінки з поточного та підсумкового контролів. Академічна доброчесність базується на засудженні практик списування (виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання), плагіату (відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства), фабрикації (вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі). Політика щодо академічної доброчесності регламентується положенням "Положення про систему запобігання та виявлення плагіату у Національному технічному університеті "Дніпровська політехніка".

<https://inlnk.ru/xvgyx>

У разі порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності (списування, плагіат, фабрикація), робота оцінюється незадовільно та має бути виконана повторно. При цьому викладач залишає за собою право змінити тему завдання.

7.2. Комунікаційна політика

Здобувачі вищої освіти повинні мати активовану університетську пошту і бути зареєстровані на дистанційний курс «Джерелознавство». (<https://do.nmu.org.ua/course/view.php?id=5157>).

За умов дистанційного навчання, навчальний процес (лекції, семінарські заняття, тестування, обмін файлами) відбувається у Microsoft Teams.

Протягом тижнів самостійної роботи обов'язком здобувача вищої освіти є робота з дистанційним курсом «Джерелознавство» (<https://do.nmu.org.ua/course/view.php?id=5157>).

Усі письмові запитання до викладачів стосовно курсу мають надсилатися на університетську електронну пошту.

7.3. Політика щодо перескладання

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання відбувається із дозволу деканату за наявності поважних

причин (наприклад, лікарняний).

7.4. Відвідування занять

Для здобувачів вищої освіти денної форми відвідування занять є обов'язковим. Поважними причинами для неявки на заняття є хвороба, участь в університетських заходах, відрядження, які необхідно підтверджувати документами у разі тривалої (два тижні) відсутності. Про відсутність на занятті та причини відсутності здобувач вищої освіти має повідомити викладача або особисто, або через старосту. Якщо здобувач вищої освіти захворів, ми рекомендуємо залишатися вдома і навчатися за допомогою дистанційної платформи.

За об'єктивних причин (наприклад, міжнародна мобільність) навчання може відбуватись дистанційно - в онлайн-формі, за погодженням з викладачем.

7.5. Політика щодо оскарження оцінювання

Якщо здобувач вищої освіти не згоден з оцінюванням його знань він може оскаржити виставлену викладачем оцінку у встановленому порядку.

7.6. Участь в анкетуванні

Наприкінці вивчення курсу та перед початком сесії здобувача вищої освіти буде запропоновано анонімно заповнити електронні анкети (Microsoft Forms Office 365), які буде розіслано на скриньки. Заповнення анкет є важливою складовою вашої навчальної активності, що дозволить оцінити дієвість застосованих методів викладання та врахувати пропозиції стосовно покращення змісту навчальної дисципліни «Джерелознавство».

8. Рекомендовані джерела інформації

Базові:

1. Антонович В.Б. Курс лекцій з джерелознавства. 1880-1881 // Історія України в університетських лекціях. Київ, 1995. – Вип. 1. – Режим доступу : <http://resource.history.org.ua/item/0013835>
2. Богдашина О.М. Джерелознавство історії України: теорія, методика, історія: Навч.-методич. посіб. – Х. : Тарбут Лаам, 2005. – 192 с.
3. Боровський Я.Є., Варшавчик М.Я., Войцехівська І.Н., Ганжа О.І., Голобуцький П.В. Джерелознавство історії України: Довідник: Навч. посібник для студ. вузів. – К. : НАН України; Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського, 1998. – 211 с.
4. Брайчевський М. Походження слов'янської писемності. – К. : КМ Академія, 2002. – 154 с.
5. Воронов В.І. Джерелознавство історії України. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетровського ун-ту, 2003. – 336 с.
6. Джерелознавство історії України: довідник / Ред. кол.: Боряк Г.В., Войцехівська І.Н., Калакура Я.С. (заст. голови), Павленко С.Ф., Слюсаренко А. Г., Сохань П. С. Київський університет ім. Т. Шевченка, Кафедра архівознавства та спеціальних галузей історичної науки; НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – К., 1998. – 212 с. – Режим доступу : <http://resource.history.org.ua/item/11016>
7. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. – Львів : Львівськ. нац. ун-т ім. І. Франка, 1999. – 228 с.
8. Калакура Я. Історичне джерелознавство. – К. : Либідь, 2017. – 512 с.

9. Китиченко Т. С. Розвиток історичного джерелознавства в Україні (1840-ві – 1920-ті рр.). – Харків : ДІСА ПЛЮС, 2019. – 239 с.
10. Конончук І. Джерелознавство: Навч.-метод. посіб. – Ніжин: НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. – 88 с.
11. Макарчук С.А. Джерелознавство історії України: Навч. посіб. – Львів : Світ, 2008. – 512 с.
12. Макарчук С. Історичні неписемні джерела : курс лекцій. – Львів : Львівськ. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2002. – 182 с.
13. Макарчук С. Писемні джерела з історії України. – Львів : Світ, 1999. – 352 с.
14. Сокирко О.Г. Українська кирилична палеографія XI–XVIII ст.: навч. посіб. для студентів історичних спеціальностей – К. : Видавець Олег Філюк, 2016. – 144 с.

Додаткові:

1. Вітенко М. Д. Джерелознавство історії зарубіжних слов'ян. Навч.-метод. посіб. для студентів денної та заочної форми навчання, які навчаються за спеціальністю 032 «Історія та археологія». – Івано-Франківськ, 2019. – 40 с.
2. Дубровіна Л.А., Гальченко О.М. Кодикографія української та східнослов'янської рукописної книги і кодикологічна модель структури формалізованого опису рукопису. – К. : Ін-т української археографії, 1992. – 153 с.
3. Історія України в документах і матеріалах. Київська Русь і удільні князівства XII – XIII ст. – К., 1939. – С. 7–71.
4. Литвиненко М.А. Джерела історії України XVIII ст. – Харків : Вид-во Харк. ун-ту, 1970. – 204 с.
5. Матяш І. Архівна наука і освіта в Україні 1920-1930-х рр. – К. : Держкомархів України. УДНДІАСД, 2000. – 591 с.
6. Мищик Ю.А. Огляд джерел з історії України та Росії XV – XIX ст. в зібраннях ФРН // Укр. археограф, щорічник. Нова серія. – К., 1999. – Вип. 3–4. – С. 11–140.
7. Німчук В.В. Київські глаголичні листи – найдавніша пам'ятка слов'янської письменності. – К. : Наук. думка, 1983. – 139 с.
8. Романюк М. Українське пресознавство на порозі XXI ст. – Режим доступу: <http://uadpub.uad.lviv.ua/pvs/39/3.pdf>.
9. Святець Ю. А. Цифрові джерела в дослідницьких практиках істориків: теоретико-методологічний аспект // Універсум історії та археології, 2019. – Vol. 2(27). Issue 1, pp. 47 – 68. – Режим доступу : www.dnu.dp.ua/docs/visnik/istor/program_5e26d06fbd2ec.pdf
10. Січинський В. Чужинці про Україну. Вибір з описів подорожей по Україні та інших писань чужинців про Україну за десять століть. – К. : НБУ ім. Ярослава Мудрого, 1992. – С. 8–41.
11. Яковлева Т. Документи до історії Гетьманщини у фондах Санкт-Петербурзьких архівів // Укр. археограф, щорічник. Нова серія. – К., 2004. – Вип. 8–9. – С. 529–543.

Інтернет-ресурси:

1. Інститут історії України НАН України. Е-джерела: електронний корпус публікацій документів і пам'яток : www.resource.history.org.ua
2. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України.

Офіційний сайт: www.archeos.org.ua

3. Офіційний сайт Державної архівної служби України : www.archives.gov.ua